VALORIFICAREA MOŞTENIRII LINGVISTICE

GUSTAV WEIGAND

DE

D. MACREA

În istoria lingvisticii noastre, alături de lingviștii romîni, trebuie cuprinși numeroși lingviști străini care prin lucrările și activitatea lor au adus importante contribuții la lămurirea istoriei și structurii limbii romîne, au format cadre de lingviști romîni și au făcut cunoscute peste hotare problemele limbii noastre. Dintre aceștia amintim în primul rînd pe lingviștii germani: Friedrich Diez, « părintele filologiei romanice », cel dintîi care a acordat limbii romîne locul cuvenit între celelalte limbi romanice, pe Hugo Schuchardt, Wilhelm Meyer-Lübke, Theodor Gartner, Gustav Weigand, Arthur Byhan, Adolf Zauner, Eugen Herzog, Matthias Friedwagner, Léo Spitzer, pe lingviștii francezi: Gaston Paris, Frédéric Damé, Mario Roques, pe lingviștii italieni: Grazziado Isaiia Ascoli, Matteo Bartoli, Carlo Tagliavini, pe lingviștii ruși și sovietici: A. I. Iațimirski, M. V. Serghievski, V. F. Șișmarev, R. A. Budagov, D. E. Mihalci, C. A. Marțișevskaia [1], pe lingvistul sloven Franz Miklosich, pe lingviștii scandinavi: Kristian Sandfeld, Hedvig Olsen, Alf Lombard, pe lingvistul elvețian Karl Jaberg, pe lingvistul olandez Marius Valkoff. Meritele acestor savanți pentru studiul științific al limbii romîne trebuie cunoscute, iar lucrările lor valorificate critic în lumina progreselor de astăzi ale lingvisticii noastre.

În rîndurile de față ne vom ocupa de activitatea științifică a romanistului german Gustav Weigand (1860—1930) consacrată în cea mai mare parte limbii romîne, formării de lingviști romîni și de specialiști străini în problemele limbii noastre.

---

[1] Vezi D. Macrea, Lingvistica rusă și sovietică despre limba romînă, în « Limba romînă », anul III, 1954, nr. 6, p. 5—15.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

Activitatea lui Gustav Weigand este strîns legată de începuturile lingvisticii noastre științifice ale cărei baze le pusese Timotei Cipariu, B. P. Hasdeu, A. de Cihac, Al. Lambrior, M. Gaster, H. Tiktin pentru istoria limbii, lexicografie, fonetică și gramatică.

Un domeniu important de cercetări, dialectologia, rămăsese aproape neatins de aceștia. Începutul cercetărilor științifice asupra dialectelor și graiurilor limbii noastre este legat de numele lui Gustav Weigand.

Profesor timp de patru decenii la Universitatea din Leipzig, Gustav Weigand a fost un adept al curentului neogramatic care domina cercetările lingvistice cînd și-a început el activitatea. Din acest curent, Weigand și-a însușit partea cea mai pozitivă și mai fecundă: interesul pentru studiul limbilor vii, al dialectelor și graiurilor.

Gustav Weigand este cel dintîi lingvist care a cercetat la fața locului dialectele și graiurile limbii noastre, călătorind între 1887—1910 în toate ținuturile locuite de romîni, în nordul ca și în sudul Dunării, și alcătuind monografii științifice asupra fiecăruia dintre acestea. El își expune astfel îndemnul care l-a călăuzit în cercetarea dialectelor și a graiurilor de pretutindeni ale limbii noastre: «Pentru o limbă care are o literatură atît de tînără, ale cărei prime monumente literare datează abia de 300 de ani și care posedă dintre acestea numai monumente bisericești scrise sub influența slavonă, cunoașterea amănunțită a dialectelor este indispensabilă, căci altfel cercetările asupra istoriei limbii ar însemna să stagneze» [1]. Weigand arată că numai după strîngerea și valorificarea întregului material dialectal va fi posibilă întocmirea gramaticii istorice a limbii romîne care, în acea vreme, nu se putea scrie încă «cu toate frumoasele începuturi făcute de Miklosich, Hasdeu și Tiktin» [2]. El considera că cercetările de pînă atunci asupra structurii limbii romîne nu au ajuns la rezultate sigure. «Elementele moștenite din latină formează — scrie Weigand — numai o parte din structura limbii romîne, iar rolul acestei părți nu este suficient cunoscut. După studiul acestui element va urma studiul elementului slav, ca al doilea element de seamă, cu care se vor ocupa slaviștii, fără ca prin aceasta să se fi spus ultimul cuvînt, căci acesta va fi rezervat lingvistului comparatist și indoeuropenistului. Noi nu facem gramatică pentru gramatică, ci urmărim un scop mai înalt. Prin cunoașterea istoriei limbii vom cunoaște și istoria poporului. Cu toate lucrările numeroase scrise în această materie nu știm mai mult ca înainte, căci se formulează mereu alte și alte teorii fanteziste, dar deoarece nici etnografii, nici istoricii nu aduc elemente noi care să se poată valorifica, se revine mereu cînd la Roesler, cînd la Jung» [3].

---

[1] Vezi Gustav Weigand, «Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig», I, 1894 p. V.

[2] Ibidem.

[3] Ibidem, p. VI.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

Ca rezultat al călătoriilor sale la romînii din sudul Dunării, Gustav Weigand a scris o serie de monografii amănunțite despre dialectele românești vorbite în acele părți. În 1888, el publică « Die Sprache der Olympo-Walachen » (Limba romînilor din Olimp), dedicată lui B. P. Hasdeu, care a sprijinit de la început cercetările lingvistice ale lui Weigand, în 1892, « Die Wlacho-Meglen » (Meglenoromînii), în același an, « Nouvelles recherches sur les roumains d'Istrie » (Cercetări noi asupra romînilor din Istria), în 1893—1894, « Istrisches » (Studii istroromîne), iar în 1894—1895, « Die Arumunen » (Aromînii), în două volume.

Apărute într-o epocă în care popoarele din Peninsula Balcanică, care se găseau încă sub apăsarea turcească, duceau o aprigă luptă de eliberare, monografiile lui Weigand asupra dialectelor din sudul Dunării ale limbii noastre, pe lîngă interesul lor lingvistic și etnografic, au trezit și un mare interes național și social. Arătînd condițiile grele în care trăiau aromînii, Gustav Weigand a dat luptei lor și, în general, luptei de eliberare de sub jugul turcesc a tuturor popoarelor balcanice, un mare sprijin moral, prin popularizarea cauzei acestora în cercurile largi ale opiniei publice europene din acea vreme. « Lupta atît cu mijloace spirituale cît și cu arme propriu-zise pentru preponderență politică, culturală și confesională, pentru viață și proprietate, se duce în acele regiuni, scrie Weigand, mai îndîrjit și mai fără menajamente decît în orice țară din Europa, și numai prin lipsa comunicațiilor, a ziarelor și prin severa supraveghere a autorităților turcești se explică faptul că doar din cînd în cînd se ridică cortina înapoia căreia Europa poate privi, cîte o clipă, cu groază, acel cîmp de luptă. Acum cînd mă găsesc din nou într-o țară civilizată, mă gîndesc, îngrozit, la acea regiune nenorocită și îmi lipsesc cuvintele să exprim tristețea ce mi-o inspiră acele stări detestabile care, spre rușinea Europei, mai dăinuie în Albania și în Macedonia inferioară, unde arbitrarul și fanatismul triumfă asupra dreptului natural, unde subjugarea și brutalitatea înăbușe orice libertate, unde închisoarea, surghiunul celor nevinovați și moartea cea mai crudă sînt la ordinea zilei, unde viața nimănui nu este sigură » [1].

Aceeași indignare i-au provocat-o lui Weigand stările create, după primul război mondial, de naționalismul burghez din Macedonia. « Naționalismul rău înțeles, imperialismul, scrie el în 1924, este boala timpului nostru și vor cădea încă multe jertfe omenești și va mai trece încă o bună bucată de vreme pînă cînd va fi auzit glasul rațiunii » [2].

Gustav Weigand este primul lingvist care impune în lumea științifică folosirea numelui de « aromîn », înlocuind numirea limitativă de « macedoromîn », deoarece aromînii locuiesc și în alte părți ale Peninsulei Balcanice decît în Macedonia, precum și poreclele de « cuțovlah » și « țințar ».

---

[1] Vezi Gustav Weigand, Die Arumunen, vol. I, Leipzig, 1895, pag. 9—10.

[2] Vezi Gustav Weigand, Ethnographie von Makedonien, Leipzig, 1924, p. 102.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

Întîiul dintre cele două volume din *Die Arumunen* este consacrat în întregime descrierii ținuturilor locuite de aromîni, oamenilor, firii și felului lor de viață, luptei și strădaniilor lor naționale. Volumul al doilea, care interesează cu deosebire pe lingviști, cuprinde un bogat material de literatură populară cules din toate regiunile aromînești: basme și cîntece din Macedonia, Epir și Tesalia și texte de limbă de la fîrșeroții din Albania. Față de cele două culegeri mai vechi de texte aromînești, a lui Vangheliu Petrescu, *Mostre de dialect macedo-romîn* (1880—1881), și a doctorului Obedenaru, *Texte macedoromîne, basme și poezii populare de la Crușova*, publicate de Ioan Bianu (1891), care sînt lucrările unor amatori, cea a lui Weigand este culegerea unui lingvist preocupat nu atît de aspectul folcloristic, ci de grija de a reda cît mai fidel, cu o riguroasă transcriere fonetică, graiul viu al aromînilor. Gustav Weigand a avut intenția ca, pe baza acestor două volume publicate, să mai alcătuiască încă două ce urmau să cuprindă analiza lingvistică și dicționarul etimologic al dialectului. Aceste din urmă volume nu au fost elaborate, dar în Anexele volumului al II-lea Weigand face numeroase observații prețioase cu caracter lingvistic. Anexa I cuprinde un glosar amănunțit în care se indică regiunea de întrebuințare a fiecărui cuvînt și sensurile lui. În Anexa a II-a, Weigand stabilește deosebirile regionale de grai ale dialectului aromîn, care nu este un dialect unitar, deoarece populația aromînească nu ocupă nici ea un teritoriu unitar. El constată existența a trei mari regiuni subdialectale aromîne, după influențele care predomină în acest dialect: cea slavă în Macedonia, cea grecească în Epir și Tesalia și cea albaneză în Albania. Pe lîngă aceste deosebiri de grai pe teritorii mai întinse, Weigand caută să stabilească și particularități lingvistice locale după comune. Singurul grai aromînesc pe care Weigand l-a analizat mai amănunțit din punct de vedere lingvistic este cel din ținutul Olimpului, în lucrarea *Die Sprache der Olympo-Walachen* (1888), care trebuie socotită ca parte integrantă a monografiei *Die Arumunen*.

Pînă la apariția, în 1932, a monografiei lui Theodor Capidan, *Aromînii*, aceste două lucrări ale lui Weigand au fost considerate în lumea științifică, cu unele rezerve de amănunt, ca singurele lucrări temeinice lingvistice și etnografice asupra aromînilor.

Weigand a mai scris asupra aromînilor o serie de studii mai mici: *Rumänen und Arumunen in Bulgarien* [1], în care stabilește deosebirile de grai dintre aromînii veniți în Bulgaria din Moloviște, Gopeș și Munții Gramos; *Rumänen und Arumunen in Bosnien* [2], în care, analizînd urmele aromînești din graiul aromînilor sîrbizați din Bosnia, face interesante observații asupra felului în care își pierde o populație limba; *Die Arumunen in Nordalbanien* [3], în care analizează graiul aro-

[1] Gustav Weigand, «Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig» vol. XIII, 1907, p. 1—104.

[2] Ibidem, vol. XIV, 1908, p. 171—197.

[3] Ibidem, vol. XVI, 1910, p. 193—212.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

mînilor din Durazzo, Tirana, Cavaia și Elbasan; *Die arumunische Ortsnamen in Pindusgebiet*[1], în care susține pe baza toponimiei că cele mai compacte și mai vechi așezări ale aromînilor în sudul Peninsulei Balcanice au fost în Munții Pindului. Weigand are de asemenea meritul de a fi descoperit la familia aromînească Dimonie din Tirana un text religios aromîn din secolul al XVIII-lea pe care l-a publicat sub numele de *Codex Dimonie* [2] și ale cărui particularități de limbă le-au studiat mai tîrziu doi dintre elevii săi, Paul Dacselt [3] și Theodor Capidan [4]. În ceea ce privește pe meglenoromîni, Gustav Weigand este cel dintîi lingvist care, în monografia sa, *Die Wlacho-Meglen* (1892), le-a descris în mod științific dialectul, dovedind că acesta e un dialect aparte de celelalte dialecte ale limbii române. Cu excepția lui Alexandru Philippide, care l-a considerat un subdialect aromîn, a lui Ovid Densusianu, după care meglenoromînii ar fi dacoromîni din sud-vestul Transilvaniei, iar graiul lor puternic influențat de dialectul aromîn,și, acum în urmă, a acad. Al. Graur, după care meglenoromînii, aromînii și istroromînii ar vorbi « limbi » romanice aparte de limba română, toți lingviștii români împărtășesc astăzi teza lui Weigand. Asupra dialectului istroromîn, Gustav Weigand a scris trei mici studii: *Nouvelles recherches sur les roumains d'Istrie* [5], *Istrisches I*[6] *și II*[7] și articolul *Istrienii* din Enciclopedia română (1894). Relevînd asemănările acestui dialect cu graiul din Banat, Weigand susține că, între ele, a trebuit să existe în trecut o legătură mai strînsă, dar nu-i socotește pe istroromîni ca provenind din Banat, cum au susținut Ovid Densusianu și Iosif Popovici, ci de origine sud-dunăreană. După Weigand, ei au ajuns în Istria abia în secolul al XVI-lea împinși de invazia turcească. Deoarece dialectul istroromîn conține cele mai multe elemente străine care au pătruns și în structura lui gramaticală, el este de părere că acesta ar fi pe cale de a deveni o limbă aparte dacă n-ar fi în curs de dispariție. « Cît timp dialectele de aceeași origine arată deosebiri numai în partea fonetică și lexicală, scrie Weigand, nu se poate vorbi de ele ca de niște limbi aparte, dar cum au început să pătrundă și în flexiune, dialectul în chestiune ia caracterul unei limbi. În orice caz criteriul acesta este cu mult mai potrivit decît acela al diferențierii fonetice sau lexicale[8] ».

Activitatea lui Gustav Weigand în domeniul lingvisticii române a primit un relief deosebit și o coordonare sistematică mai ales prin înființarea, în 1893, a « Institutului de limba română » de pe lîngă Universitatea din Leipzig și prin

---

[1] Gustav Weigand, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig, vol. XXI—XXV, 1919, p. 60—64, 174—180.

[2] Ibidem, vol. IV, p. 136—227; vol. V, p. 192—297; vol. VI, p. 84—173.

[3] Ibidem, vol. I—II, 1894, p. 1—57.

[4] Ibidem, vol. XII, 1906, p. 179—232.

[5] Gustav Weigand, în « Romania », XXI, 1892.

[6] Idem, în « Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig », vol. I, 1894, p. 122—155.

[7] Ibidem, vol. II, 1895, p. 215—224.

[8] Idem, Dialectele românești, în « Convorbiri literare », anul XLI, 1908, p. 442.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

publicarea «Anuarului»[1] acestui Institut, ambele înființate cu sprijinul material al statului romîn și cu sprijinul moral al lui B. P. Hasdeu.

Institutul de la Leipzig condus de Weigand a fost pînă la izbucnirea primului război mondial cel mai important centru științific din străinătate pentru studiul limbii romîne. În 1905 s-a mai înființat cîte un Institut similar la Viena și Berlin, iar în 1912 la Frankfurt pe Main, dar nici unul dintre acestea n-a avut activitatea și n-a obținut rezultatele celui de la Leipzig.

«Anuarul» Institutului din Leipzig apărut între 1894-1921 este mărturia muncii intense și rodnice depuse de Weigand și de elevii săi în Institut și în cadrul catedrei de limba romînă de la Universitatea din Leipzig. Studenții pregătiți de Weigand au fost în fiecare an între 10—25, dintre care majoritatea au fost germani, apoi romîni, bulgari și de alte naționalități. «Scopul Institutului, scrie Weigand în primul număr al *Anuarului*, este să orienteze pe studenți, fără deosebire de naționalitate, în studiul limbii romîne și să le dea posibilitatea să ajungă la rezultate științifice proprii în acest domeniu»[2]. Weigand n-a considerat această preocupare numai ca o îndeletnicire profesională, ci a legat de ea căldura și forța mobilizatoare a unui mare animator.

Activitatea Institutului condus de Weigand a fost foarte variată. Temele tratate în cele 29 de volume ale Anuarului se referă la toate ramurile lingvisticii romîne: dialectologie, gramatică istorică, gramatică descriptivă, fonetică, lexicologie, toponimie, studii de texte vechi, de folclor, de literatură modernă și altele. Fiecare volum are între 200—350 de pagini, cuprinzînd studii ale lui Weigand și ale elevilor săi.

Anuarul lui Weigand a constituit, înainte de primul război mondial, principala publicație de lingvistică romînă din străinătate. Dar Gustav Weigand a întreținut interesul pentru problemele limbii noastre în cercurile științifice străine și prin colaborarea sa permanentă, alături de M. Gaster, la *Kritischer Jahresbericht für die Fortschritte der romanischen Philologie* al lui Karl Volmöller, unde era referent pentru problemele de lingvistică romînă.

Weigand a reușit să înființeze în cadrul Institutului de la Leipzig o bibliotecă romînească, care cuprindea cărți vechi rare, cărți de lingvistică și de literatură. În cîțiva ani, această bibliotecă a devenit cea mai mare bibliotecă romînească din Germania. Din nenorocire, în cursul celui de-al doilea război mondial, ea a fost distrusă de bombardamentele aeriene.

Reușind să însuflețească pe elevii săi pentru studiul limbii romîne și să le dea o pregătire științifică temeinică, Weigand a ridicat un mare număr de elevi romîni, dintre care majoritatea au ajuns cunoscuți lingviști, profesori și oameni de cultură: Sextil Pușcariu, Theodor Capidan, Iosif Popovici, Constantin Lacea, Pericle Papahagi, Sterie Stinghie, Ioan Scurtu, Cristea Geagea, Horia Petra-Petrescu, Ioan Stoian, Ioan Borcea, Alexandru Bogdan și alții. Dintre

[1] Gustav Weigand, «Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig», vol. I, 1894, XXIX, 1921.

[2] Ibidem, vol. I, 1894 p. IV.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

elevii lui de alte naționalități, amintim pe lingvistul danez Kristian Sandfeld, pe lingviștii bulgari Stoian Romanski, A. Dorici și G. Michov, pe lingviștii germani A. Byhan, A. Storch, Fritz Streller, H. Moser, Kurt Löwe, H. Dumke, H. Bürske, I. Backmeister, H. Domaschke, Max Auerbach, toți specialiști de seamă în problemele studiului limbii române.

Între 1898—1909, preocuparea cea mai stăruitoare a lui Weigand a fost cercetarea graiurilor dialectului dacoromîn. El este întîiul lingvist care a călătorit în întreg cuprinsul teritoriului acestui dialect și care a stat de vorbă cu țăranii din toate regiunile românești, înregistrînd varietățile graiului vorbit de ei. Rezultatul acestei munci obositoare și plină de răbdare a fost întocmirea de monografii pentru fiecare grai regional dacoromîn pe care le-a publicat treptat în *Anuar*. Întreaga imagine a varietăților regionale de grai a prezentat-o apoi în impunătoarea lucrare *Linguistischer Atlas des dakorumänischen Sprachgebietes* (Atlasul lingvistic al teritoriului dacoromîn), tipărită la Leipzig în 1909.

Atlasul lui Gustav Weigand este prima operă de mare importanță pentru dialectologia noastră. Scopul urmărit de el a fost înregistrarea limbii populare vorbite, neinfluențată de pronunțarea literară. De aceea Weigand a făcut anchetele lui exclusiv la țară și pe la tîrguri unde veneau țăranii din comunele învecinate. Față de metoda de anchetă prin corespondență folosită înainte în Germania de dialectologul Georg Wenker, pentru Atlasul lingvistic german, iar la noi de Bogdan Petriceicu Hasdeu pentru *Etymologicum Magnum Romaniae*, Gustav Weigand a făcut anchete directe pe teren folosindu-se de un chestionar special în care erau cuprinse 114 cuvinte a căror pronunțare a urmărit-o în întreg teritoriul dacoromîn.

În anchetele făcute în vederea elaborării « Atlasului », Weigand s-a interesat însă, în concordanță cu școala lingvistică din care făcea parte, exclusiv de deosebirile fonetice în rostirea cuvintelor, fără preocupări lexicologice, morfologice și de sintaxă, fapt care a făcut ca valoarea *Atlasului* său să fie mult diminuată față de *Atlasul* similar elaborat pentru limba franceză de Jules Gilliéron, apărut în 1910, în același timp cu cel al lui Weigand, dar care cuprinde răspunsurile la aproape două mii de întrebări referitoare la toate aspectele limbii: fonetică, lexic și gramatică. Ceea ce a învechit repede lucrarea lui Weigand sînt progresele mari pe care le-a făcut geografia lingvistică pe baza *Atlasului* lui Gilliéron. Toate atlasele lingvistice apărute după cel al lui Gilliéron, al Cataloniei de A. Griera, al Italiei și Elveției meridionale de K. Jaberg și J. Jud, *Atlasul lingvistic român* elaborat de Muzeul limbii române, a cărui publicare o continuă în prezent Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei R. P. R., *Atlasul graiurilor românești de la răsărit de Moscova* și *Atlasul graiurilor românești de la nord-vest de Moscova* s-au alcătuit pe bazele largi puse de Gilliéron, urmărind să cuprindă limba vorbită sub toate aspectele ei.

Atlasul lingvistic al lui Weigand, prin minuțiozitatea redării particularităților fonetice ale graiurilor noastre regionale, este totuși o operă utilă și astăzi și de

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

mare importanță în istoria lingvisticii noastre, el fiind cel dintîi atlas lingvistic al limbii romîne și unul dintre cele dintîi atlase lingvistice din lume. Pentru cine nu caută în această lucrare altceva decît a voit autorul ca ea să cuprindă — varietatea în spațiu a sunetelor limbii romîne —, *Atlasul* lui Weigand rămîne o operă de bază pentru începuturile dialectologiei științifice în țara noastră.

După studiile dialectale ale lui Weigand și după Atlasul său lingvistic, dialectul dacoromîn are trei graiuri principale: bănățean, muntean și moldovean. Weigand este cel dintîi lingvist care a arătat că Transilvania nu are un grai propriu. În nord-estul Transilvaniei se vorbește graiul moldovean, iar în partea de sud-est, graiul muntean. Banatul și sud-vestul Transilvaniei au particularități comune cu graiul din vestul și nord-vestul Olteniei. În restul Olteniei se vorbește graiul muntean. Bihorul ține, după Weigand, de Banat, avînd însă unele particularități proprii. Maramureșul are și el unele particularități specifice. « Dacă ar fi ca cineva să ție seamă, scrie Weigand, de toate diferențierile și să le considere ca niște caracteristice dialectale, atunci, desigur, ar mai putea deosebi încă multe despărțăminte dialectale. Şi în cazul acesta s-ar putea vorbi și de niște dialecte ca acelea din Pădureni, Mărgineni, Olteni (în Ţara Făgărașului), Oșeni, Lăpușneni, Crișeni etc. »[1]. Confirmînd constatările lui Weigand în ceea ce privește cele trei mari unități regionale care cuprind fiecare cîte o parte din Transilvania, E. Petrovici a arătat, pe baza Atlasului elaborat de Muzeul limbii romîne, că există și o a patra unitate regională de grai, în Crișana, care nu are însă contururile precise ale celorlalte trei unități [2]. În acest număr al revistei (vezi p. 35—47), R. Todoran relevă cîteva particularități specifice Maramureșului.

Începutul făcut de Gustav Weigand prin studiile sale dialectale și prin Atlasul său lingvistic, atunci cînd dialectologia și mai ales geografia lingvistică nu devenise încă discipline științifice constituite, a însemnat un impuls și o școală pentru cercetătorii romîni de mai tîrziu care au reușit să întocmească lucrări dialectologice la înălțimea cerințelor științifice. Volumele apărute pînă acum din Atlasul lingvistic romîn[3] sînt o dovadă concludentă a progresului făcut de la Weigand încoace de dialectologia noastră.

Un alt merit al lui Weigand pentru cunoașterea în străinătate a limbii romîne îl constituie publicarea, în 1903, pentru cititorii de limbă germană, a *Gramaticii limbii romîne (Rumänische Grammatik)*, lucrare care a avut și o a doua ediție în 1918 și care s-a bucurat, cu mici rezerve, de aprecierea favorabilă a lui Ovid

---

[1] Vezi G. Weigand, Despre dialectele romînești în « Convorbiri literare », anul XLII, (1908), partea I, p. 447

[2] Vezi E. Petrovici, Graiul de pe Crișuri și Someș, în « Transilvania », anul 72, (1941), p. 551—558

[3] Atlasul lingvistic romîn, vol. I, partea I, Cluj, 1938, vol. II, Cluj-Sibiu, 1942; Atlasul lingvistic romîn, partea a II-a, vol. I, Cluj-Sibiu, 1940; Atlasul lingvistic romîn, serie nouă, București, Editura Academiei R.P.R., 1956.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

Densusianu [1]. Împreună cu profesorul ardelean Ghiță Pop, Weigand e și autorul unui excelent manual de învățare a limbii romîne prin corespondență, apărut în marea colecție Toussaint-Langenscheidt: *Brieflicher Sprach- und Sprech- Unterricht für das Selbststudium der rumänischen Sprache.*

★

Problema formării și structurii limbii romîne l-a preocupat intens pe Gustav Weigand.

În prefața lucrării *Rumänen und Arumunen in Bulgarien* (1907), Weigand arată că explicarea științifică a formării și evoluției limbii romîne nu poate fi făcută fără lămurirea legăturilor ei cu limbile balcanice. El cerea istoricilor și lingviștilor romîni să se elibereze de prejudecățile naționaliste și latinomane și să înceapă în mod curajos studiul raporturilor noastre istorice și lingvistice cu popoarele balcanice, îndeosebi cu albanezii și bulgarii. Pentru lămurirea acestor raporturi, Weigand a ținut, la Universitatea din Leipzig, ani în șir, cursuri de gramatică comparată a limbilor romînă, bulgară și albaneză, a publicat în *Anuar* o serie de studii în acest domeniu și s-a străduit vreme îndelungată să înființeze la Leipzig un Institut pentru studiul limbilor balcanice. Acesta n-a putut lua însă ființă decît în 1917, dar nu cum îl dorise Weigand, ci cu scopuri politice și economice, sub numele de « Institut pentru sud-estul Europei ». Începînd din 1906, a funcționat însă, la Leipzig, sub conducerea lui Weigand, alături de Institutul romînesc, și un Institut pentru studiul limbii bulgare.

Pentru cunoașterea limbilor balcanice, Weigand a elaborat, în 1907, o gramatică a limbii bulgare și, în colaborare cu elevul său A. Dorici, un dicționar bulgar-german, iar în 1912, o gramatică a limbii albaneze și un dicționar albanez-german și german-albanez.

În ultimii ani ai vieții, concentrîndu-și preocupările asupra corespondențelor dintre limbile balcanice, Weigand susține, în *Ethnographie von Makedonien* (1924) și într-o serie de studii publicate în noul său anuar *Balkan-Archiv*, că limba romînă se « înrudește » cu albaneza și bulgara prin substratul tracic comun acestor trei limbi, romînii fiind, după el, traci romanizați, bulgarii traci slavizați, iar albanezii urmași direcți ai tracilor.

În ce privește locul de formare al limbii și poporului romîn, Weigand împărtășește în ultima perioadă a activității sale teoria lui Roesler cu precizările aduse acesteia de Tomaschek și Jirecek, acceptate și de Al. Philippide, că poporul romîn s-ar fi format exclusiv în sudul Dunării și anume în triunghiul Sofia-Niș-Scoplie, în apropierea albanezilor din limba cărora ar fi pătruns în această epocă unele cuvinte albaneze în romînă. Albanezii ar fi emigrat, după Weigand, înspre locurile lor actuale prin secolul al XI-lea, iar romînii ar fi ajuns în nordul Dunării abia în secolul al XIII-lea, așezîndu-se peste o populație slavă pe care au asimilat-o și de la care au rămas numeroasele numiri topice slave de aici. Inconsistența acestei

[1] Vezi revista « Romania », 1904, p. 118—119.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

teorii am arătat-o în două studii recente publicate în această revistă[1]. Romînii rămaşi pe loc în triunghiul Sofia-Niş-Scoplie ar fi fost slavizaţi, lăsînd la rîndul lor şi ei urme în toponimia regiunii respective şi în fizionomia limbii bulgare.

Substratul tracic comun pentru romînă, albaneză şi bulgară şi formarea limbii romîne în sudul Dunării ar explica, după Weigand, toate particularităţile pe care limba noastră le are comune cu celelalte limbi balcanice: frecvenţa mare în romînă, albaneză şi bulgară a vocalei *ă*, postpunerea articolului, identitatea genitivului cu dativul, formarea, în toate limbile balcanice, a viitorului cu verbul ajutător *a voi*, înlocuirea, de asemenea în toate limbile balcanice, a infinitivului cu conjunctivul, unele procedee frazeologice şi cuvintele comune tuturor limbilor balcanice.

Teoria « înrudirii » structurale a limbilor balcanice a fost conturată mai sistematic decît de Weigand de către elevul acestuia, Kristian Sandfeld, în cunoscuta sa lucrare « Linguistique balkanique » (ediţia I, 1924 în limba daneză, ediţia a II-a 1929, în limba franceză), după care, limbile balcanice, între care şi romîna, deşi de origini diferite, ar forma o « unitate » comparabilă cu cea a limbilor romanice, germanice, slave etc. Această teorie formulată mai întîi de învăţaţii austriaci Kopitar [2] şi Miklosich [3] n-a fost acceptată de nici un lingvist romîn. Ea îşi are de fapt originea în tendinţa politică şi economică din trecut a Austriei şi Germaniei de a acredita ideea unui « spaţiu balcanic » unitar pe care aceste puteri urmăreau să-l domine politic, economic şi cultural. În vederea mai ales a acestui scop, Academia de ştiinţe din Viena a publicat pînă de curînd o mare colecţie intitulată *Schriften der Balkankomission*. În aceeaşi tendinţă se încadrează şi teoria formulată, cu mare lux de erudiţie, de învăţatul austriac Roesler, despre formarea poporului romîn exclusiv în sudul Dunării, pe care a acceptat-o, în ultima perioadă a activităţii sale, şi Gustav Weigand, întemeindu-se îndeosebi pe corespondenţele romînei cu albaneza, care s-ar putea explica, după el, numai prin substratul tracic comun şi prin vecinătatea cu albanezii. Dar substratul tracic nu trebuie căutat în mod necesar numai în sudul Dunării. Tracii au locuit pe ambele maluri ale Dunării, dacii fiind o seminţie tracică. Ca elemente de substrat, corespondenţele dintre cele două limbi se pot deci explica şi fără convieţuirea romînilor cu albanezii.

Susţinătorii « lingvisticii balcanice » sînt ei înşişi împărţiţi în păreri în ceea ce priveşte factorii care au provocat presupusa « unitate » a limbilor balcanice. Gustav Weigand considera ca unul din factorii principali substratul tracic, Jirecek şi Hahn, cel iliric, Schuchardt şi Jokl, amîndouă aceste substraturi. Kristian Sand-

---

[1] Vezi D. Macrea, Despre originea şi structura limbii romîne în « Limba Romînă », anul III (1954), nr. 4, pag. 11—31 şi idem, Despre dialectele limbii romîne în « Limba romînă », anul V (1956) nr. 1, pag. 5—25

[2] Vezi « Wiener Jahrbücher der Litteratur », vol. 46. 1929.

[3] Franz Miklosich, Die slavischen Elemente im rumunischen, Viena, 1862.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

feld explică «unitatea» limbilor balcanice prin influențele comune exercitate asupra lor și îndeosebi prin influența limbii medio și neogrecești.

Pe de altă parte, un fenomen ca postpunerea articolului nu aparține exclusiv limbilor balcanice, deoarece el există și în limbile scandinave, în armeană, în bască și chiar în somalică [1]. Formarea viitorului cu *a voi* există în limbile scandinave și în engleză, iar dintre limbile balcanice, albaneza o are numai în dialectul tosc. Identitatea genitivului cu dativul nu este nici ea o particularitate exclusiv balcanică, ci corespunde unei tendințe de simplificare ce se constată în evoluția a numeroase alte limbi [2]. Cuvintele și expresiile comune limbilor balcanice pot fi explicate ca împrumuturi obișnuite între limbi învecinate. Limbile din Europa apuseană au de asemenea numeroase cuvinte comune, expresii calchiate și forme gramaticale identice, dar nu se vorbește din acest punct de vedere de o «lingvistică apuseană» [3].

Dar dacă bazele teoriei «lingvisticii balcanice» nu se pot susține, efortul făcut în această direcție nu a fost zadarnic. Weigand și mai ales Kristian Sandfeld au adunat un material bogat de fapte privitor la structura gramaticală și la lexicul limbilor balcanice pe baza căruia se pot face studii temeinice asupra influențelor reciproce dintre ele.

De un mare interes științific sînt cercetările începute de Gustav Weigand în domeniul toponimiei românești și balcanice. El a urmărit ca pe baza toponimiei să ajungă la concluzii istorice pentru epocile din care lipsesc documentele scrise, toponimia fiind, pe drept cuvînt, socotită ca o arhivă nescrisă a istoriei. Dintre studiile sale în domeniul toponimiei și antroponimiei amintim *Originea numelor de fluvii subcarpatice* [4], *Toponimia din ținutul Ampoiului și Arieșului* [5], *Numele județelor din Romînia veche* [6], *Numele de botez bulgare, originea lor, prescurtări și formații noi* [7].

*

Activitatea lui Gustav Weigand pentru studiul științific al limbii române, pentru ridicarea de cadre de lingviști români și pentru cunoașterea problemelor

---

[1] Vezi Carlo Tagliavini, Sulla questione della postposizioni dell' articolo, în «Dacoromania» III, p. 15 și urm.

[2] Vezi Al. Graur, Coup d'oeil sur la linguistique balkanique în «Bulletin linguistique», III, p. 31–45.

[3] Vezi Sextil Pușcariu, în «Dacoromania» IV (1924–1926), p. 1333–1362, 1396–1409.

[4] G. Weigand, Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien, în «Jahresbericht des Instituts für rumänischen Sprache zu Leipzig», XXVI–XXIX, 1921, p. 70–102.

[5] Idem, în «Balkan-Archiv», I, 1925, p. 1–42.

[6] Idem, Die Namen der rum. Județe im Altreich, în «Balkan-Archiv», IV, 1928, p. 168–177.

[7] Idem, Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen în «Jahresbericht des Instituts für rumänischen Sprache zu Leipzig», XXVI–XXIX, 1921, p. 104–192.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

limbii romîne în străinătate a fost deosebit de rodnică. Școala lingvistică de la Cluj dintre cele două războaie mondiale îi datorează lui Weigand, direct sau indirect, pregătirea științifică și natura preocupărilor ei. Fostul Muzeu al limbii romîne care a format centrul acestei școli a continuat prin Sextil Pușcariu, Theodor Capidan, acad. E. Petrovici, preocupările dialectologice ale lui Weigand, îmbogățindu-le prin cercetări noi și mai ample, al căror rezultat este *Atlasul lingvistic romîn*. De asemenea au fost întocmite noi monografii asupra dialectelor sud-dunărene ale limbii noastre: *Studii istroromîne* (3 volume) de Sextil Pușcariu, *Meglenoromînii* (3 volume) și *Aromînii* de Theodor Capidan, lucrări care pot fi considerate clasice în materie. Studiile de toponimie și antroponimie al căror impuls l-a dat de asemenea Weigand au fost continuate la Cluj de Sextil Pușcariu, V. Bogrea, N. Drăgann, Gustav Kisch, G. Giuglea, Ștefan Pașca, acad. E. Petrovici, iar dintre ceilalți lingviști romîni de acad. Iorgu Iordan. Un domeniu de cercetări intense al școlii de la Cluj care și-a avut izvorul în tradiția lingvistică românească și nu în exemplul lui Weigand a fost lexicologia, domeniu de active și pasionate preocupări ale cărturarilor noștri încă de la începutul secolului al XIX-lea.

Pentru lucrările sale de lingvistică romînă și pentru acțiunea de cunoaștere a problemelor limbii noastre în străinătate, Gustav Weigand s-a bucurat de prețuirea și sprijinul larg al statului romîn. În 1892, el a fost ales membru corespondent al Academiei Romîne, mai tîrziu membru de onoare al « Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului romîn din Transilvania » și membru al « Societății macedo-romîne » din București.

Opera științifică a lui Weigand n-a fost însă prețuită de toți lingviștii romîni. Dintre aceștia, cel mai aspru critic al ei a fost Al. Philippide, care, într-o lucrare polemică de aproape 200 de pagini, intitulată *Un specialist romîn la Lipsca*, apărută mai întîi în *Viața Românească* și apoi în volum (1910), a analizat cu o rigurozitate excesivă tot ce a scris Weigand și școala sa de la Leipzig în domeniul lingvisticii romîne. Tonul de persiflare domină întreagă această lucrare. Vorbind de *Anuar*, Al. Philippide scrie: « nimeni nu contestă că aceste notițe au profitat științei, dar au profitat fiindcă nu erau altele mai bune » (p. 67), sau: « nimeni nu contestă că domnul Weigand s-a ostenit cu adunarea materialului limbistic (sic !) dialectal, dar osteneala călătorului este una și știința este alta » (p. 68). Criticile aspre ale lui Philippide la adresa lui Weigand se sprijină însă îndeosebi pe chestiuni de amănunt unde acesta a făcut în adevăr unele greșeli, semnalate și de alții. Astfel, ca orice străin care n-a trăit neîntrerupt în mediul romînesc, Weigand a confundat uneori uzul dialectal, cu care era mai familiarizat prin cercetările sale, cu cel literar. De asemenea, el a notat uneori greșit cuvinte și forme, mai ales din dialectele sud-dunărene, și a dat unele etimologii greșite. Unui savant romîn ca Philippide nu i-a fost greu să descopere asemenea greșeli, firești în opera unui străin, dar el a pus o pasiune deosebită în scoaterea lor în evidență. Aprecierile asupra lui Weigand au atins uneori un nivel atît de scăzut încît un alt lingvist ieșean, G. Pascu,

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)

elev al lui Philippide, afirmă că Weigand ar fi făcut călătoriile sale în Peninsula Balcanică în calitate de « agent secret german » [1].

Tonul polemic pasional al lui Al. Philippide și G. Pascu la adresa lui Weigand se explică, pe lîngă greșelile de amănunt reale pe care acesta le-a făcut, mai ales prin împrejurarea că lui Weigand statul romîn i-a acordat un sprijin material de care lingviștii și alți cercetători romîni din acea vreme nu s-au putut bucura.

Către sfîrșitul vieții, Weigand a ajuns la mari divergențe de păreri și la polemici violente chiar cu foștii săi elevi romîni în problema locului de formare a limbii romîne și a integrării ei între limbile balcanice [2]. Cu toate aceste deosebiri de păreri, foștii săi elevi i-au recunoscut totdeauna lui Weigand merite deosebite ca îndrumător al activității lor științifice.

Prin varietatea preocupărilor și rodnicia rezultatelor, activitatea lingvistică a lui Gustav Weigand merită un loc de cinste în istoria lingvisticii noastre. Lingvistul italian Carlo Tagliavini a arătat în mod just, la moartea lui Weigand, în 1930, că: « bogata lui activitate științifică prin care a deschis drumuri noi elevilor săi — astăzi savanți renumiți — îi asigură pentru totdeauna recunoștința cercetătorilor » [3].

[1] Vezi G. Pascu, La philologie roumaine dans les pays germaniques et la France, 1924.
[2] Vezi « Dacoromania », vol. IV, partea a II-a, (1924—1926), p. 1332—1356, 1396—1412.
[3] Vezi « Ungarische Jahrbücher », vol. X, 1930, p. 434.

BDD-A10313 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:56:43 UTC)